

УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ - ШТИП
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

ISSN 2545-3998

ПАЛИМПСЕСТ

МЕЃУНАРОДНО СПИСАНИЕ ЗА ЛИНГВИСТИЧКИ, КНИЖЕВНИ
И КУЛТУРОЛОШКИ ИСТРАЖУВАЊА

PALIMPSEST

INTERNATIONAL JOURNAL FOR LINGUISTIC, LITERARY
AND CULTURAL RESEARCH

ГОД. I, БР. 2
ШТИП, 2016

VOL. I, NO 2
STIP, 2016

ПАЛИМПСЕСТ

**Меѓународно списание за лингвистички, книжевни
и културолошки истражувања**

PALIMPSEST

**International Journal for Linguistic, Literary
and Cultural Research**

**Год. I, Бр. 2
Штип, 2016**

**Vol. I, No 2
Stip, 2016**

ISSN 2545-3998
<http://js.ugd.edu.mk/index/PAL>

ПАЛИМПСЕСТ

Меѓународно списание за лингвистички, книжевни
и културолошки истражувања

ИЗДАВА

Универзитет „Гоце Делчев“, Филолошки факултет, Штип,
Република Македонија

ГЛАВЕН И ОДГОВОРЕН УРЕДНИК

Ранко Младеноски

УРЕДУВАЧКИ ОДБОР

Виктор Фридман, Универзитет во Чикаго, САД
Толе Белчев, Универзитет „Гоце Делчев“, Република Македонија
Нина Даскаловска, Универзитет „Гоце Делчев“, Република Македонија
Ала Шешкен, Универзитет Ломоносов, Руска Федерација
Олга Панкина, НВО Македонски културен центар, Руска Федерација
Георгета Раца, Универзитет Банат, Романија
Астрид Симоне Грослер, Универзитет Банат, Романија
Горан Калоѓера, Универзитет во Риека, Хрватска
Дејан Дуриќ, Универзитет во Риека, Хрватска
Шандор Чегледи, Универзитет во Панонија, Унгарија
Ева Бус, Универзитет во Панонија, Унгарија
Хусејин Озбај, Универзитет Гази, Република Турција
Зеки Ѓурел, Универзитет Гази, Република Турција
Елена Дараданова, Универзитет „Св. Климент Охридски“, Република Бугарија
Ина Христова, Универзитет „Св. Климент Охридски“, Република Бугарија
Џозеф Пониах, Национален институт за технологија, Индија
Сатхарај Венкатесан, Национален институт за технологија, Индија
Петар Пенда, Универзитет во Бања Лука, Босна и Херцеговина
Данило Капасо, Универзитет во Бања Лука, Босна и Херцеговина
Мета Лах, Универзитет во Љубљана, Република Словенија
Намита Субиото, Универзитет во Љубљана, Република Словенија
Ана Пеличер-Санчез, Универзитет во Нотингам, Велика Британија
Мајкл Грини, Универзитет во Нотингам, Велика Британија
Татјана Гурин, Универзитет во Нови Сад, Република Србија
Диана Поповиќ, Универзитет во Нови Сад, Република Србија
Жан Пол Мејер, Универзитет во Стразбур, Република Франција
Жан Марк Веркруз, Универзитет во Артуа, Република Франција
Регула Бусин, Швајцарија
Натале Фиорето, Универзитет во Перуца, Италија
Оливер Хербст, Универзитет во Вурцбург, Германија

PALIMPSEST

International Journal for Linguistic, Literary
and Cultural Research

PUBLISHED BY

Goce Delcev University, Faculty of Philology, Stip,
Republic of Macedonia

EDITOR-IN-CHIEF

Ranko Mladenoski

EDITORIAL BOARD

Victor Friedman, University of Chicago, United States of America
Tole Belcev, Goce Delcev University, Republic of Macedonia
Nina Daskalovska, Goce Delcev University, Republic of Macedonia
Alla Sheshken, Lomonosov Moscow State University, Russian Federation
Olga Pankina, NGO Macedonian Cultural Centre, Russian Federation
Georgeta Rata, Banat University, Romania
Astrid Simone Grosler, Banat University, Romania
Goran Kalogjera, University of Rijeka, Croatia
Dejan Duric, University of Rijeka, Croatia
Sándor Czeglédi, University of Pannonia, Hungary
Éva Bús, University of Pannonia, Hungary
Husejin Ozbaj, GAZİ University, Republic of Turkey
Zeki Gurel, GAZİ University, Republic of Turkey
Elena Daradanova, Sofia University "St. Kliment Ohridski", Republic of Bulgaria
Ina Hristova, Sofia University "St. Kliment Ohridski", Republic of Bulgaria
Joseph Ponniah, National Institute of Technology, India
Sathyaraj Venkatesan, National Institute of Technology, India
Petar Penda, University of Banja Luka, Bosnia and Herzegovina
Danilo Capasso, University of Banja Luka, Bosnia and Herzegovina
Meta Lah, University of Ljubljana, Republic of Slovenia
Namita Subiotto, University of Ljubljana, Republic of Slovenia
Ana Pellicer Sanchez, The University of Nottingham, United Kingdom
Michael Greaney, Lancaster University, United Kingdom
Tatjana Durin, University of Novi Sad, Republic of Serbia
Diana Popovic, University of Novi Sad, Republic of Serbia
Jean-Paul Meyer, University of Strasbourg, French Republic
Jean-Marc Vercruysse, Artois University, French Republic
Regula Busin, Switzerland
Natale Fioretto, University of Perugia, Italy
Oliver Herbst, University of Wurzburg, Germany

РЕДАКЦИСКИ СОВЕТ

Драгана Кузмановска
Толе Белчев
Нина Даскаловска
Билјана Ивановска
Светлана Јакимовска
Марија Леонтиќ
Јована Караникиќ Јосимовска

ЈАЗИЧНО УРЕДУВАЊЕ

Даница Гавриловска–Атанасовска (македонски јазик)
Весна Продановска (англиски јазик)
Толе Белчев (руски јазик)
Билјана Ивановска (германски јазик)
Марија Леонтиќ (турски јазик)
Светлана Јакимовска (француски јазик)
Јована Караникиќ Јосимовска (италијански јазик)

ТЕХНИЧКИ УРЕДНИК

Славе Димитров

АДРЕСА

ПАЛИМПСЕСТ
РЕДАКЦИСКИ СОВЕТ
Филолошки факултет
ул. „Крсте Мисирков“ бр. 10-А
п. фах 201
МК-2000 Штип, Македонија
ISSN 2545-3998
<http://js.ugd.edu.mk/index/PAL>

Меѓународното научно списание „Палимпсест“ излегува двапати годишно во печатена и во електронска форма на посебна веб-страница на веб-порталот на Универзитетот „Гоце Делчев“ во Штип:

<http://js.ugd.edu.mk/index.php/PAL>

Трудовите во списанието се објавуваат на следните јазици: македонски јазик, англиски јазик, германски јазик, француски јазик, руски јазик, турски јазик и италијански јазик.

Трудовите се рецензираат.

EDITORIAL COUNCIL

Dragana Kuzmanovska
Tole Belcev
Nina Daskalovska
Biljana Ivanovska
Svetlana Jakimovska
Marija Leontik
Jovana Karanikik Josimovska

LANGUAGE EDITORS

Danica Gavrilovska-Atanasovska (Macedonian language)
Vesna Prodanovska (English language)
Tole Belcev (Russian language)
Biljana Ivanovska (German language)
Marija Leontik (Turkish language)
Svetlana Jakimovska (French language)
Jovana Karanikik Josimovska (Italian language)

TECHNICAL EDITOR

Slave Dimitrov

ADDRESS

PALIMPSEST
EDITORIAL COUNCIL
Faculty of Philology
Krste Misirkov 10-A
P.O. Box 201
MK-2000, Stip, Macedonia
ISSN 2545-3998
<http://js.ugd.edu.mk/index/PAL>

The International Scientific Journal “Palimpsest” is issued twice per year in printed form and online at the following website of the web portal of Goce Delcev University in Stip: <http://js.ugd.edu.mk/index.php/PAL>

Papers can be submitted and published in the following languages: Macedonian, English, German, French, Russian, Turkish and Italian language.

All papers are peer-reviewed.

СОДРЖИНА / TABLE OF CONTENTS

11 ПРЕДГОВОР

Д-р Драгана Кузмановска, декан на Филолошкиот факултет во Штип
FOREWORD

Dragana Kuzmanovska, PhD, Dean of the Faculty of Philology in Stip

ЈАЗИК / LANGUAGE

15 Даринка Маролова

ПОСТАПКИ ПРИ ПРЕВЕДУВАЊЕТО НАСЛОВИ НА КНИЖЕВНИ
ДЕЛА ОД ГЕРМАНСКИ НА МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК

Darinka Marolova

PROCEDURES WHEN TRANSLATING LITERARY WORKS TITLES
FROM GERMAN INTO MACEDONIAN

25 Natalija Pop Zarieva, Krste Iliev

COMPARATIVE LINGUISTIC ANALYSIS OF RUSSIAN AND ENGLISH
PROVERBS AND SAYINGS

КНИЖЕВНОСТ / LITERATURE

35 Igor Grbić

OCCIDENTOCENTRIC FALLACY: DOWNSIZING THE WORLD, OR
KEEPING THE OTHERNESS OF THE OTHER

49 Марија Ѓорѓиева-Димова

ИСТОРИЈАТА КАКО ИНТЕРТЕКСТ

Marija Gjorgjieva Dimova

HISTORY AS AN INTERTEXT

61 Stefano Redaelli

POETICHE MATEMATICHE, MATEMATICHE POETICHE

Stefano Redaelli

MATHEMATICAL POETICS, POETICAL MATHEMATICS

71 Bilge Kaya Yiğit

SİNOPLU SAFÂYÎ HAYATI ESERLERİ VE İNEBAHTI VE MOTON'UN
FETHİNİ ANLATAN FETİHNAMESİ

Bilge Kaya Jigit

SAFAYÎ WHO IS FROM SINOP, HIS LIFE, HIS WORKS AND THE
FETIHNAME OF INEBAHTI AND MOTON

- 83 Snežana Petrova**
 L'ACTION TRAGIQUE DES « FURIEUX »: LA MÉDÉE DE CORNEILLE ET SES SOURCES ANTIQUES
 Snežana Petrova
 THE TRAGIC ACTION OF "FURIOUS": MEDEA BY CORNEILLE AND ITS ANCIENT SOURCES
- 93 Eva Gjorgjievska**
 LES MOTIFS DU MATRICIDE DANS LES ÉCRITS DE JEUNESSE DE MARCEL PROUST
 Eva Gjorgjievska
 THE THEMES OF MATRICIDE IN THE EARLY WRITINGS OF MARCEL PROUST
- 99 Mahmut Çelik, Alirami İbraimi**
 SABİTYUSUF 'UN "KÖTÜ YÜREKLİ OLAN KİMDİR" ADLI HİKÂYESİNDE AİLE KAVRAMI
 Mahmut Celik, Alirami İbraimi
 THE FAMILY IN SABIT YUSUF'S "KÖTÜ YÜREKLİ OLAN KİMDİR?" STORY

- 107 Славчо Ковилоски**
 ЗАПИСИ НА МАРГИНИТЕ: ОД КНИЖЕВНОТО НАСЛЕДСТВО НА МАНАСТИРОТ ТРЕСКАВЕЦ
 Slavcho Koviloski
 RECORDS ON THE MARGINS: FROM THE MONASTERY LITERARY HERITAGE OF TRESKAVEC

КУЛТУРА / CULTURE

- 115 Трајче Стојанов**
 ЕДНА МОЖНА КРИТИКА НА БАХТИНОВАТА ИНТЕРПРЕТАЦИЈА НА ДОСТОЕВСКИ
 Trajce Stojanov
 A POSSIBLE CRITIQUE ON BAHNIN'S INTERPRETATION OF DOSTOEVSKY
- 127 Ана Попова**
 LES PUISSANCES CÉLESTES ET LA SECONDE VENUE DU CHRIST SUR LES FRESQUES DE SAINT-GEORGES À POLOŠKO
 Ana Popova
 THE CELESTIAL POWERS AND THE SECOND COMING OF CHRIST IN THE PAINTED DECORATION OF ST. GEORGE AT POLOŠKO
- 143 Екатерина Намичева, Петар Намичев**
 АВТЕНТИЧНОСТА И ЗНАЧЕЊЕТО НА ТРАДИЦИОНАЛНИТЕ НАСЕЛБИ ВО МАКЕДОНИЈА
 Ekaterina Namiceva, Petar Namicev
 AUTHENTICITY AND PRIDE OF VERNACULAR SETTLEMENTS IN MACEDONIA

МЕТОДИКА НА НАСТАВАТА / TEACHING METHODOLOGY

- 159 Regula Busin**
REDEMittel AUS SICHt DES FREMDSPRACHLICHEN
ERWACHSENENUNTERRICHTS
Regula Busin
PHRASES FROM THE PERSPECTIVE OF FOREIGN-LANGUAGE ADULT
EDUCATION
- 171 Игор Станојоски**
ФОНЕТСКИ И ФОНОЛОШКИ ДЕВИЈАЦИИ ВО УПОТРЕБАТА НА
МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК КАЈ ПОЛСКИТЕ И УКРАИНСКИТЕ СТУДЕНТИ
Igor Stanojoski
PHONETIC AND PHONOLOGICAL DEVIATIONS IN THE USE OF
MACEDONIAN LANGUAGE BY POLISH AND UKRAINIAN STUDENTS

ПРИКАЗИ / BOOK REVIEWS

- 185 Весна Мојсова-Чепишевска**
МАКЕДОНСТВОТО КАКО СИМБОЛ НА ГРАДИТЕЛСТВОТО
Vesna Mojsova Chepishevskа
THE MACEDONIANSHIP AS A SYMBOL OF BUILDING
- 193 Марија Гркова**
ЗА ЧУВАЊЕТО НА ИДЕНТИТЕТОТ НА МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК
Marija Grkova
THE MAINTENANCE OF THE MACEDONIAN'S LANGUAGE IDENTITY

ДОДАТОК / APPENDIX

- 199** ПОВИК ЗА ОБЈАВУВАЊЕ ТРУДОВИ
ВО МЕЃУНАРОДНОТО НАУЧНО СПИСАНИЕ „ПАЛИМПСЕСТ“
CALL FOR PAPERS
FOR THE INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL “PALIMPSEST”

ЈАЗИК

LANGUAGE

Даринка Маролова

ПОСТАПКИ ПРИ ПРЕВЕДУВАЊЕТО НАСЛОВИ НА КНИЖЕВНИ ДЕЛА ОД ГЕРМАНСКИ НА МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК

Апстракт. Предмет на истражување на оваа научна работа се преводите на насловите составени од именка (општа, сопствена или сложена) или именска група од германски на македонски јазик. Целта на истражувањето е да се идентификуваат и прегледно да се претстават преведувачките постапки кои преведувачите најчесто ги применувале при преведувањето на наслови и процентуално да се определи соодносот помеѓу преведувачки постапки и типовите на наслови според морфосинтаксичките особености. Корпусот на истражувањето го чинат одбрани наслови на дела од германско-јазичната книжевност во периодот од 17 до 20 век.

Клучни зборови: *наслов, транскрипција, буквален превод, приближен превод, експликација, транспозиција, модулација.*

1. Вовед

Луѓето можат непречено да комуницираат само ако употребуваат исти (или речиси исти) вербални и невербални кодови за појави од реалниот свет, односно ако поседуваат еднаков или речиси еднаков степен на јазични и вонјазични (општи) знаења. Во инаков случај е неопходен посредник – преведувач/ толкувач кој врши трансфер на вербалниот и невербалниот материјал од еден во друг код. Овој трансфер се именува како ‘транслација’, „термин преземен од Лајпцишката школа“ (Kade, 1968, стр. 33) како хипероним за преведувањето и за толкувањето. Вилс (Wills, 1977, стр. 14) ја определува транслацијата како „воспоставување на комуникација меѓу припадниците на различни јазични заедници“. Георги (кај Reiß/Vermeer, 1991, стр. 42) ја означува транслацијата како „човечка активност при која во индиректна комуникација се остварува размената на информации меѓу партнерите што не користат ист јазик“. Според Квам (Kvam, 1998, стр. 53), пак, транслацијата е „интертекстуален, интерлингвален и интеркултурен процес на текстуална продукција“.

Транслацискиот процес во суштина го овозможуваат сложени операции кои начално се одвиваат во рамките на две фази: „рецептивна (рецепција на појдовниот текст) и продуктивна (продукција на текстот-цел)“. (Kautz, 2002, стр. 62). Меѓу нив нема строго разграничување. Рецептивната фаза се однесува на восприемањето на текстот што треба да се преведува/ толкува и ги опфаќа читањето/ слушањето и разбирањето, а паралелно со тоа и анализирањето и меморирањето на примените информации. Разбирањето е индивидуално и зависи од повеќе фактори: „хоризонтот на испраќачот и на примачот, нивното јазично познавање, ситуацијата и контекстот“. (Шернер,

кај Nord, 1991, стр. 100). Со цел да го разбере прочитаното/ слушнатото, преведувачот/ толкувачот врши текстуална анализа и тоа од макроструктурна и микроструктурна перспектива. Паралелно преведувачот/ толкувачот развива макростратегија за тоа како да ја направи разбирлива за новиот реципиент прочитаната, разбраната и меморираната содржина. За таа цел избира „рамки адекватни на целта и според нив создава нов текст на јазикот-цел, т.н. процес на синтеза“. (Kautz, 2002, стр. 107). Ова е т.н. продуктивна фаза на преведувањето/ толкувањето или фаза на текстуализирање. Во оваа фаза преведувачот/ толкувачот со својата умешност може да ги прикрие евентуалните содржински недостатоци. (Willett, 1991, стр. 100).

Продуктивната фаза, а впрочем и целиот транслациски процес, резултира со создавање на соодветен текст-цел или транслат. Но, што значи тоа да биде еден транслат соодветен? Каков треба да биде текстот-цел за да биде транслацијата успешна? Герцимиш-Арбогаст (Gerzymisch-Arbogast, 1994, стр. 14) смета дека не треба да се одговара на прашањето дали е еден транслат добар или лош, туку добар или лош во однос на што. Според Шмит (Schmitt, 1999, стр. 44), критериум за проценка на квалитетот на транслатот е прашањето дали транслатот ѝ одговара на својата цел. Според Рајс/ Фермер (Rais/ Vermeer, 1991, стр. 114), услов за успешен трансфер е постигнувањето „кохерентност за реципиентот (интратекстуална кохерентност) и кохерентност меѓу појдовниот текст и транслатот (интертекстуална кохерентност)“.

Истите постулати што важат за преведување на текст, начелно важат и за преведување на наслов на текст затоа што и самиот наслов е еден вид минитекст со посебна форма и функција. Токму таа посебност на насловите е она што нè натера да го поставиме прашањето што значи еден наслов да биде преведен соодветно. На ова прашање ќе се обидеме да дадеме одговор веќе во следното поглавје, а понатаму транслатолошки ќе анализираме поголем број преведени наслови на книжевни дела од германски на македонски јазик. Притоа ќе се обидеме да откриеме според кои начела се раководеле преведувачите додека ги преведувале насловите.

Насловите опфаќаат еден мошне широк дијапазон, па за целите на нашето истражување ќе земеме наслови на книжевни дела од познати германски, австриски и швајцарски писатели кои оригинално твореле на германски јазик, а во меѓувреме се преведени на македонски јазик. Тоа се дела кои опфаќаат поширок временски распон (некаде од средината на 18 до 20 век), почнувајќи од просветителството, преку Штурм и дранг, класиката, епохата на Млада Германија и Формерц, реализмот, натурализмот, модерната, експресионизмот, епохата на Вајмарската Република, епохата на егзил-литературата па сè до повоениот период. Ќе се анализираат наслови на романи, раскази, драми, новели, поеми од: Лесинг, Гете, Шилер, Ман, Хесе, Брехт, Бел, Шторм, Хауптман, Кафка, Музил, Рилке, Шницлер, Деблин, Фриш кои се преведени целосно или, пак, во сегменти. Морфосинтаксички гледано, се земаат предвид само наслови кои се состојат од една именка (општа, сопствена или сложена) или од една именска група (чии модификатори може да бидат придавки или други именски групи).

Целта на истражувањето е да се види какви методи користеле преведувачите при преведувањето на насловите од германски на македонски јазик и процентуално да го определиме соодносот помеѓу применуваните преведувачки постапки¹ и типовите наслови според нивната морфосинтаксичка структура. Во текот на истражувањето ќе се користат разни методи: дефиниции, компарации, дескрипции, анализи, примери, а резултатите од истражувањето ќе ги претставиме прегледно, процентуално, со табела како прилог кон оваа научна работа.

2. Транслатолошки аспекти на насловот

Ниту еден документ, писмо, вест, роман, драма или друг писмен текст не започнува без наслов. Насловот е оптички препознатливо лексичко средство или збир на лексички средства кои најчесто се наоѓаат на определено растојание над текстот (насловите на книги некогаш се наоѓаат на посебна страница или, пак, на предната корица) и служи за идентификација на текстот. Секако, насловите може да се сретнат и надвор од текстот на кој се однесуваат како, на пример, во библиографии, каталози, проспекти, плакати, кај влезови на театар, кино и слично.

Насловот ја содржи клучната информација, суштината, главната вест и ја предава експлицитно или имплицитно со минимален фонд на зборови. Тој е прецизен, информативен, кус и со тон ускладен со тонот на текстот. Затоа велите дека насловот е еден вид „реклама“ за текстот, кој има за цел да го навлече читателот да го прочита текстот. Несоодветниот наслов му нанесува штета на текстот, зашто читателите се исклучително чувствителни на измама во насловот, поради лажната надеж што би ја добиле со насловот. Затоа при одредување на насловот авторот треба да се стави во улога на читателот и да има осет за тоа што би очекувал читателот од писателот кога ќе го прочита насловот. Истото важи и за преведувачот. Додека преведува, тој постојано треба да ги има пред очи очекувањата, но и знаењата на читателот за да не го изневери читателот на преводот. Затоа Норд (Nord, 1993, стр. 291) смета дека е потребно преведувачот да биде лојален и кон интенцијата на испраќачот на

¹ Термините 'преведувачка постапка' и 'преведувачка стратегија' се поистоветуваат често во литературата и секојдневната практика, иако меѓу нив постојат суптилни разлики. Имено, постапките на преведување претставуваат методи кои се користат за разбирање на смислата на изворниот текст и средство со кое преведувачот повторно ја изразува таа смисла во јазикот-цел, водејќи притоа сметка за примачот и за функцијата што тој текст ќе ја има во културата-примач. (Никодиновска, 2009, стр. 91). Најчесто во транслатолошките студии, на пример кај Никодиновска (2009), Колер (Koller, 2001), Калина (Kalina, 1998) и други, се среќаваат следниве постапки или методи на преведување: транскрипција, буквален превод, заемка, калка, парафраза, транспозиција, адаптација, модулација, вметнување, испуштање и слично. За разлика од постапките кои служат за изнаоѓање решение за некој конкретен проблем, стратегиите се начини на постапување на макрониво, кои се применливи на текстот како целина и служат за олеснување на процесот на преведување. Примери за преведувачки стратегии се: користењето на еднојазични или двојазични речници, на енциклопедии, глосари, симнување на информации од Интернет, консултации со стручни лица и слично.

оригиналната порака, но и кон очекувањата на примачот – читателот на преводот.

За да биде лојален кон читателот, преведувачот треба постојано да ги има пред очи следниве прашања: *дали преводот на насловот кај читателот на преводот би ги побудил истите реакции како оригиналниот наслов кај читателот на оригиналот? За да може читателот од културата-цел да го разбере соодветно насловот, дали е потребно вклучување на дополнителни елементи, т.е. експликации? Кои јазични средства треба да ги избере преведувачот за да ја има преведениот наслов истата функција, намера, идеја како оригиналниот наслов? За таа цел е многу важно преведувачот да поседува солидни знаења за структурите на двата јазика, за двете култури и нивните интертекстуални врски, но и за некои актуелни настани, научни достигнувања, општоприфатени законитости и слично, особено ако преводот настапува во некој подоцнежен период, од добата во која првобитно настанало делото, или доколку во меѓувреме значително се измениле политичките, социјалните, техничките услови.*

3. Преведување на наслови со транскрипција или заемка

Наједноставно се преведуваат насловите со лексика која има свои целосни еквиваленти во јазикот-цел, а такви се, на пример, имињата и интернационализмите. При превод од еден во друг јазик имињата и интернационализмите едноставно се преземаат (некои од нив се веќе евидентирани во лексиконот) или се транскрибираат. Покрај личните имиња и интернационализмите, се заемаат и зборови или зборовни групи за кои не постои соодветен преводен еквивалент во јазикот-цел, затоа што претставуваат специфични одлики на дадената култура, т.н. реалии, и со нивното преземање јазикот-цел се збогатува со неологизми. Преземените странски изрази најчесто се маркираат (на пример, со курзивни букви) или се ставаат во наводници во текстот и се објаснува нивното значење при првото среќавање во текстот со коментар во фуснота или во самиот текст. По потреба се врши нивна адаптација кон фонетскиот, графемскиот и морфолошкиот систем на јазикот-цел:

– Наслови составени од именка, преведени со транскрипција или заемање се: *Tristan* (мк. *Тристан*) од Томас Ман, *Demian* (мк. *Демијан*) од Херман Хесе, *Amerika* (мк. *Америка*) од Франц Кафка, *Faust* (мк. *Фауст*) од Јохан Волфганг фон Гете;

– Наслови составени од именска група преведени со транскрипција или заемање се: *Don Carlos* (мк. *Дон Карлос*) од Фридрих Шилер, *Wilhelm Tell* (мк. *Вилхелм Тел*) од Фридрих Шилер, *Tonio Kröger* (мк. *Тонио Крегер*) од Томас Ман, *Emilia Galotti* (мк. *Емилија Галоти*) од Готхолд Ефраим Лесинг, *Berlin Alexanderplatz* (мк. *Берлин Александерплац*) од Алфред Деблин, *Homo Faber* (мк. *Хомо Фабер*) од Макс Фриш.

4. Буквален превод на наслови

Буквалниот превод претставува уште и структурно идентичен превод, односно преведување збор за збор од изворниот јазик во јазикот-цел. Овој

метод се применува само кога за изразот од изворниот јазик постои соодветен израз во јазикот-цел, кој во јазикот-цел го има истото значење. На овој начин се создаваат нови изрази и значења со помош на домашни јазични средства. Кога ја применува оваа постапка преведувачот треба да биде особено внимателен, зашто на тој начин може да се создаде текст кој или нема да звучи природно во јазикот-цел или ќе има поинаква, сменета смисла од онаа во оригиналот. Бидејќи насловите кои се предмет на анализа на овој труд се составени од една именка или именска група, т.е. поседуваат минимален фонд на зборови, овде буквалниот превод е сосема погоден:

- Буквален превод кај наслови составени од именка најчесто се констатира кај општите именки: *Der Prozess* (мк. *Процес*), *Die Verwandlung* (мк. *Преобразба*) и *Das Urteil* (мк. *Пресуда*) од Франц Кафка, *Die Räuber* (мк. *Разбојници*) од Фридрих Шилер, *Die Amsel* (мк. *Кос*) од Роберт Музил;

- Буквален превод кај наслови составени од именска група се среќаваат кај именки во комбинација со модификатори¹ кои може да стојат лево: *Drei Frauen* (мк. *Три жени*) од Роберт Музил, *Elf Söhne* (мк. *Единаесет синови*) од Франц Кафка, *Fräulein Else* (мк. *Госпоѓица Елиза*) од Хајнрих Бел, *Leutnant Gustl* (мк. *Поручникот Густл*) од Артур Шницлер, *Der kleine Herr Friedemann* (мк. *Малиот господин Фридман*) од Томас Ман; или десно од именката што ја определуваат: *Tod in Venedig* (мк. *Смрт во Венеција*) од Томас Ман, *Die Aufzeichnungen des Malte Laurids Brigge* (мк. *Записите на Малте Лауридс Бриге*) од Рајнер Марија Рилке, *Die Leiden des jungen Werthers* (мк. *Страданијата на младиот Вертер*) од Јохан Волфганг фон Гете, *Die Ansichten eines Clowns* (мк. *Погледите на еден клоун*) од Хајнрих Бел.

5. Приближен превод на наслови

Приближен превод значи употреба на израз во јазикот-цел со блиско или слично значење со изразот во изворниот јазик. Тоа значи совпаѓање на лексемите барем во едно релевантно семантичко поле (на пример, формата, бојата, функцијата, големината итн.). Приближен превод се применува кога постои лексичка празнина во јазикот-цел и кога точното семантичко значење не е од пресудно значење за разбирање на изразот. Во приближен превод, меѓу другото, спаѓа и примената на општ, неутрален и хиерархиски надреден елемент или, пак, конкретен, хиерархиски подреден елемент со потесно семантичко поле од оригиналниот израз. Така, приближен превод се констатира во преводот кај следниве именски групи: *Das Glasperlenspiel*² (мк. *Игра со стаклени монистра*), *Die Kunst des Müßiggangs*³ (мк. *Уметноста на слободното време*) и *Abstecher in den Schwimmsport*⁴ (мк. *Отскокнување во пливачкиот спорт*), сите од Херман Хесе, *Erstes Leid*⁵ (мк. *Прва болка*) од Франц Кафка.

¹ Терминот „модификатор“ е преземен од Минова-Гуркова (2000, стр. 106).

² *Glasperle* значи „стаклен бисер“. (Рау/ Грчева, 2006, стр. 691).

³ *Müßiggang* значи „денгубие, безделништво“. (Рау/ Грчева, 2006, стр. 787).

⁴ *Abstecher* значи „краток излет“. (Рау/ Грчева, 2006, стр. 539).

⁵ *Leid* значи „мака, страдање, душевна болка, тага, жалост“. (Рау/ Грчева, 2006, стр. 763).

6. Преведување наслови со експликација

Експликацијата (дефинициски опис, парафраза) на еден исказ од изворниот јазик се врши со употреба на повеќе лексички средства со кои се именуваат најважните особености или функции на предметот или дејството или се набројуваат неговите најважни компоненти. Најчесто се експлицира онаму каде што на читателот на текстот-цел му недостасуваат знаења во поглед на познати личности, историски настани, места, специјални животни стилови и слично. Таквите објаснувања може да бидат интегрирани во самиот текст, т.е. да се парафразира: *Der Schimmelreiter*¹ (мк. *Јавачот на бел коњ*) од Теодор Шторм, *Bahnwärter Thiel*² (мк. *Тил, чуварот на железничката пруга*) од Герхард Хуптман, или во вид на додатоци, како надворешни коментари (фусноти, глосар, индекс на поими, предговор, поговор, прилози и слично). Притоа бројот на лексемите треба да биде минимален, но со максимална концентрација на информации за да не се попречи нормалниот тек на читањето, а со тоа и концентрацијата на читателот. Оваа постапка, која особено успешно се применува кај преведување на кратенки и скратеници е особено ретка при преведување на наслови. Пример за експликација во самиот наслов констатиравме кај насловот на романот *Siddhartha* (мк. *Сударма: индиска песна*) од Херман Хесе.

7. Преведување на наслови со транспозиција

Транспозицијата претставува еден вид граматичка парафраза при што значењето на некој израз од изворниот текст се изразува со други, поинакви граматички структури во јазикот-цел. Оваа постапка се применува кај сите зборовни групи, кај сите граматички категории на зборот, кај реченични секвенци, кај цели реченици, параграфи итн. При анализата на наслови на книжевни дела и нивни преводи наидовме на транспозиција применета во повеќе случаи:

– Транспозиција кај наслови составени од именка се констатира кај примери кога во едниот јазик (најчесто во германскиот) именката е определена, а во другиот (во македонскиот) е неопределена: *Das Schloss* (мк. *Замок*) од Франц Кафка, *Das Urteil* (мк. *Пресуда*) од Франц Кафка, *Die Räuber* (мк. *Разбојници*) од Фридрих Шилер, *Der Prozess* (мк. *Процес*) од Франц Кафка, *Die Verwandlung* (мк. *Преобразба*) од Франц Кафка, *Die Amsel* (мк. *Кос*) од Роберт Музил,³ кога детерминативната именки во сложенката се трансформира во придавка: *Der Steppenwolf* (мк. *Степскиот волк*) и *Kurgast* (мк. *Бањски гостин*) од Херман Хесе, *Der Zauberberg* (мк. *Волшебниот брег*) и *Das Eisenbahnglück* (мк. *Железничка несреќа*) од Томас Ман; кога детерминативната именка во сложенката се преведува со именска група како

¹ *Schimmel* е име на коњска раса, што означува бел, убав, негуван коњ.

² *Bahn* значи „пат“ (Рау/Грчева, 2006, стр. 575), но како компонента во рамките на сложенка може да значи „воз, железница“, на пр. *Bahnfahrt* („патување со воз“), *Bahnhof* („железничка станица“). (Рау/Грчева, 2006, стр. 575).

³ Како што може да се види од примерите во насловите на германски јазик доминира употребата на определениот член додека, пак, во македонскиот јазик насловите составени од една именка почесто се нечленувани.

постмодификатор: *Das Glasperlenspiel* (мк. *Игра со стаклени монистра*) и од Херман Хесе, *Die Dreigroschenoper* (мк. *Опера за три гроша*) од Бертолд Брехт, *Der Schimmelreiter* (мк. *Јавачот на бел коњ*) од Теодор Шторм, *Ein Hungerkünstler* (мк. *Уметникот испосник*) од Франц Кафка;

– По пат на транспозиција се преведени следниве наслови составени од именска група, така што при преведувањето е направена промена на редоследот на зборовите: *Bahnwärter Thiel* (мк. *Тил, чуварот на железничката пруга*) од Герхард Хуптман; *Mein Onkel Fred* (мк. *Вујко ми Фред*)¹ од Хајнрих Бел, но и промена на видот на именската група-модификатор, на пример, присвојност во германскиот јазик се изразува со именска група во генитив додека, пак, тоа на македонски се преведува со именска група воведена со предлогот „на“: *Die Ansichten eines Clowns* (мк. *Погледите на еден клоун*) од Хајнрих Бел, *Die Aufzeichnungen des Malte Laurids Brigge* (мк. *Записите на Малте Лауридс Бриге*) од Рајнер Марија Рилке, *Die Leiden des jungen Werthers* (мк. *Страданијата на младиот Вертер*) од Јохан Волфганг фон Гете, *Die Kunst des Müßiggangs* (мк. *Уметноста на слободното време*) од Херман Хесе.

8. Модулација

Модулацијата претставува еден вид приближен превод при што покрај во формата, промени настануваат и во дискурсот, при што се врши нагласување на одредени елементи за сметка на други. Овде се менува дури и пораката со цел таа да биде во согласност со духот и со обичаите на јазикот-цел и се применува со успех онаму каде што од стилистички причини директниот превод не изгледа природно. Понекогаш промената на перспективата може да биде до таа мера што се наведува спротивноста. Примери на модулација, применета во преведувањето на наслови, има во следниве случаи:

– кај наслови составени од именка, поточно од сложена именка: *Kurgast*² (мк. *Бањски гостин*) од Херман Хесе и *Ein Hungerkünstler* (мк. *Уметникот испосник*)³ од Франц Кафка;

– кај наслови составени од именска група: *Der Mann ohne Eigenschaften*⁴ (мк. *Човек без карактер*) од Роберт Музил.

9. Резултати од анализата

За целите на истражувањето беа анализирани вкупно 41 наслов од 15 писатели од германско-јазичната книжевност, од кои 14 составени од именка, а 22 составени од именска група.

Општо гледано, како најмногу применувана постапка при преводот на наслови се востанови дека е транспозицијата со 37 % од сите анализирани наслови, потоа следи буквалниот превод со 26 %, па транскрипцијата со 18 %, па приближниот превод со 7 %, па експликацијата со 6 % и модулацијата со 6

¹ *Mein* е заменска придавка со присвојно значење (мк. *мој*), а *ми* е кратка заменска форма што означува сродство.

² *Kur* значи „лекување, терапија“. (Рау/Грчева, 2006, стр. 755).

³ *Hunger* значи „глад“ (Рау/Грчева, 2006, стр. 715).

⁴ *Eigenschaft* значи „својство“. (Рау/Грчева, 2006, стр. 632).

%. Додека, пак, некои од познатите преведувачки постапки, како што се адаптацијата, испуштањето и слично, воопшто не ги сретнавме во нашите примери. Мора да напоменеме дека кај некои наслови е констатирана примена на повеќе од една преведувачка постапка (ова особено се однесува на транспозицијата која речиси секогаш се комбинира со некоја друга преведувачка постапка).

Кај наслови составени од сопствени именки (една или повеќе) најчесто применувана постапка е транскрипцијата со 90 %. Покрај неа некогаш се врши експликација со 10 %. Преостанатите постапки не се евидентирани при преводот на сопствените именки. Постапки кои се применуваат кај наслови составени од општа именка се транспозицијата со 55 % и буквалниот превод со 45 %. Кај наслови составени од сложена именка како најчесто применувана постапка се испостави дека е транспозицијата (67 %), потоа модулацијата (17 %) и на крај експликацијата (8 %) и приближниот превод (8 %). Кај наслови составени од именска група се констатира дека најчесто се применува буквалниот превод со 43 %, потоа транспозицијата со 28 %, па приближниот превод со 14 % и на крај се транскрипцијата, експликацијата и модулацијата, секоја застапена со 5 %. Ваквите резултати се прикажани и прегледно во следната табела.

Табела 1: Приказ на резултатите од анализата

	Наслови составени од сопствена именка	Наслови составени од општа именка	Наслови составени од сложена именка	Наслови составени од именска група	Целокупна застапеност на преведувачките постапки кај сите типови на наслови
Транскрипција	90 %	/	67 %	5 %	18 %
Буквален превод	/	45 %	/	43 %	26 %
Приближен превод	/	/	8 %	14 %	7 %
Експликација	10 %	/	8 %	5 %	6 %
Транспозиција	/	55 %	/	28 %	37 %
Модулација	/	/	17 %	5 %	6 %

10. Заклучок

Може да заклучиме дека преведувачките постапки што се применуваат кај секој друг превод важат, повеќе или помалку, и за преводот на наслови. Сепак, поради спецификата на насловите – знаеме дека тие се со минимален фонд на зборови кои имплицитно или експлицитно носат максимално количество на содржина – на одредени преведувачки постапки им се дава предност во однос на други. Така, според резултатите од нашата анализа извршена врз наслови на книжевни дела на германски јазик преведени на

македонски јазик, дојдовме до заклучок дека сопствената именка во насловот, со минимални исклучоци, се преведува со транскрипција која по потреба се комбинира со извесна адаптација кон фонетскиот, графемскиот и, евентуално, морфолошкиот систем на јазикот на реципиентот. Транскрипцијата се користи и при заемање на странски зборови, во форма на неологизми и интернационализми или, пак, на готови изрази (на пример, латински изрази). Доколку насловот е составен само од една општа именка, тогаш најчесто се применува транспозицијата, пред сè поради фактот што германските наслови по правило содржат член, а на македонски јазик се предаваат без член. Кај сложенките најмногу се користи транспозицијата поради тоа што германската сложенка најчесто се преведува по пат на трансформација во именска група. Така, во нашите примери евидентно беше преминувањето на детерминативната именка од сложенката во придавка или во друга именска група. Покрај транспозиција кај сложенките се применува и модулација, и тоа тогаш кога некоја од компонентите на сложенката предизвикува поинакви мисли, чувства, реакции кај читателот на текстот-цел во однос на читателот на оригиналниот текст. Модулација применил преведувачот кога стравувал од можноста да не се постигне посакуваниот ефект со евентуалното буквално, прецизно преведување, па затоа се одлучил да воведо промени во дискурсот со нагласување на одредени елементи за сметка на други.

Кај насловите составени од именска група се констатира дека најчесто се применува буквалниот превод проследен со транспозицијата. Ова не наведува на заклучокот дека секаде каде што преведувачот е сигурен дека со буквалниот превод успешно ќе ја пренесе пораката во другата средина, т.е. дека преведениот наслов ќе ја има истата функција како и оригиналниот и ќе биде разбрана од страна на реципиентот на истиот или на речиси истиот начин како и кај реципиентот на оригиналот, се допушта буквален превод, а, пак, онаму каде што системот на јазикот-цел го налага тоа, се вршат граматички промени (транспозиција).

Статистиката до која дојдовме може да им послужи на преведувачите на книжевни дела кога би се нашле пред дилемата која постапка да ја искористат при преведувањето на наслови, но и на транслатолозите кои се занимаваат со анализа на книжевен превод.

Библиографија

- Gerzymisch-Arbogast, H. (1994). *Übersetzungswissenschaftliches Propädeutikum*. Tübingen & Basel: Francke.
- Kade, O. (1968). *Zufall und Gesetzmäßigkeit in der Übersetzung*. Leipzig: Enzyklopädie.
- Kalina, S. (1998). *Strategische Prozesse Beim Dolmetschen. Theoretische Grundlagen, empirische Fallstudien, didaktische Konsequenzen*. Tübingen: Narr.
- Kautz, U. (2002). *Handbuch Didaktik des Übersetzens und Dolmetschens*. München: Iudicium.
- Koller, W. (2001). *Einführung in die Übersetzungswissenschaft*. 6. Aufl. Wiebelsheim: Quelle & Meyer.
- Kvam, S. (1998). Syntax. In: Snell-Hornby, M. /Hönig, H.G./Kußmaul, P./Schmitt, P.A. (Hrsg.): *Handbuch Translation*. Tübingen: Stauffenburg, 53-56.

- Nord, Ch. (1991). *Textanalyse und Übersetzen. Theoretische Grundlagen, Methode und didaktische Anwendung einer übersetzungsrelevanten Textanalyse*. Heidelberg: Groos.
- Nord, Ch. (1993). *Einführung in das funktionale Übersetzen. Am Beispiel von Titeln und Überschriften*. Tübingen & Basel: Franke.
- Raiß, K/ Vermeer, H. J. (1991). *Grundlegung einer allgemeinen Translationstheorie*. Tübingen: Niemeyer.
- Schmitt, P. A. (1999). *Translation und Technik*. Tübingen: Stauffenburg.
- Willett, R. (1991). Die Ausbildung zum Konferenzdolmetscher. In: Kapp, V. (Hrsg.): *Übersetzer und Dolmetscher. Theoretische Grundlagen, Ausbildung, Berufspraxis*. Tübingen: Francke, 87-109.
- Wills, W. (1977). *Übersetzungswissenschaft, Probleme und Methoden*. Stuttgart: Klett.

*

- Минова-Ѓуркова, Ј. (2000). *Синтакса на македонскиот стандарден јазик*. Скопје: Магор.
- Никодиновска, Р. (2009). *Дидактика и евалуација на преведувањето од италијански на македонски јазик и обратно*. Скопје: Филолошки факултет „Блаже Конески“.
- Грчева, Р./ Рау, П. (2006). *Голем македонско-германски/ германско-македонски речник*. Скопје: Магор.

Darinka Marolova

Procedures when Translating Literary Works Titles from German into Macedonian

Abstract: Research subject of this scientific paper is translations of titles made up of a noun (common, proper noun or compound) or a noun phrase from German into Macedonian. The aim of the research is to identify and transparently present the translation procedures that translators have most frequently applied in translating titles and to determine as percentage the correlation between translation procedures and types of titles according to their morphosyntactic characteristics. The corpus of the research make selected titles of literary works from the German-language literature in the period from 17th to 20th century.

Keywords: *title, transcription, literal translation, approximate translation, explication, transposition, modulation.*

